

Marija Bavdaž in njeni šolski vrtovi – intervju*

Marija Bavdaž and her school gardens – an interview

Izvleček

V intervjuju profesorica biologije Marija Bavdaž govori o svojem življenju skozi različna obdobja. Od leta 1956 živi v Idriji in ves ta čas jo spremljajo šolski vrtovi. Poučevala je na realki, kasneje gimnaziji v Idriji, kjer je skupaj z dijaki uredila šolski vrt.

Abstract

In the interview, Professor of Biology Marija Bavdaž speaks of her life and the various phases in it. Since moving to Idrija in 1956, school gardens have been her constant interest. Mrs. Bavdaž taught at the Idrian Junior High School, which later became the Idrian Grammar School, where she installed and maintained a school garden together with her students.

Navdušenje za šolske vrtove že v otroških letih**

Kdaj in zakaj sem se začela zanimati za šolske vrtove? Že kar od otroških let! Že v predšolski dobi me je očaral živalski del šolskega vrta na poljanski šoli v Ljubljani: razkošje bahavega pava, zlati lesk fazana, predvsem pa srnica, ki je molila žametni gobček skozi ograjo in ovohavala mojo roko. To prvo srečanje s čudeži šolskega vrta sem nato poglobljala ob šolskem vrtu klasične gimnazije (danes OŠ Prežihov Voranc). Ob vhodu je šolo na vsaki strani krasil preočarljiv botanični svet, vedno drugače razcveten skozi vse štiri letne čase, z obzidano kotanjo vode in pravljicnim lokvanjem. Tretji odločilni šolski vrt pa je obdajal podeželsko šolo v Strugah, tu je učila nad trideset let moja teta, ki je tudi stanovala v šoli, zgrajeni leta 1932. S tem vrtom sem tako rekoč skupaj rasla. Takoj, ko so se za menoj zaprla vrata ljubljanske nižje gimnazije, sem šla k teti, kjer je šola trajala do konca junija. Od vhoda na šolski vrt do šolske zgradbe je pot spremljala vrsta nenagledljivih velikocvetnih dalij, ki so mi vrsto let segale nad glavo. V šolskem sadovnjaku so imeli glavne skrbi in ponos z opazovanjem zasnovanih plovov vrstniki, vrstnice pa so preganjale plevel z zelenjavnih gredic, kjer so se odlikovale snežno bele glave karfijol kot posebni dosežek. Z nekaterimi sem vsako leto prijateljela pri starosvetnem kresovanju, iskanju prvih jurčkov in nedosežno dišečih gozdnih jagod. Po kamnitih posekah, ki so slovele po modrasih, smo šarili s palicami pred seboj prav zaradi njih. Neizbrisen spomin na šolski vrt je podoba razkrite valilnice – odprla

* Marija Bavdaž, profesorica biologije v pokoju, Idrija.

** Intervju sta 13. 3. 2014 naredili Mateja Ribarič in Maja Hakl Saje. Transkripcija intervjuja: Maja Hakl Saje, korekture intervjuja: Marija Bavdaž in urednica M.R.

se je pod motiko – kjer je črnooka mati bramorka čuvala gručo jajčec. Usoda pač. Itd., itd., itd. ... elektrike še ni bilo, pač pa petrolejke, voda kapnica, v kuhinjo smo jo nosili od »štirne«. Moji meščansko-gimnazijski pojmi so se širili z delovnimi izkušnjami in šolskimi praksami, ki so me kasneje usmerjale v stikih z ljudmi ter s poklicnim delom.

Študij in prve zaposlitve

Medtem se je razplamenela druga svetovna vojna. Otroštva je bilo konec. A temelj mojega pogleda na svet je bil že postavljen. Vse izkušnje iz grozljivih vojnih let so ga le utrjevale. Ob razsulu zla – eksplozija svobodne, neizčrpne delavoljnosti, kot obveznost preminulim.

Vpisala sem se na ljubljansko univerzo, na biologijo z mislijo, da po opravljenem osnovnem letniku odidem v Zagreb. Na agronomijo? Na medicino? Na farmacijo? A zbor odličnih ljubljanskih profesorjev-znanstvenikov (Seliškar, Hadži, Tomažič, Rakovec, Berčič ...) mi je odprl tolikšne prečudovite razglede po znanostih o naravi, da sem doumela, kako je prav biologija stržen agronomije, medicine, farmacije ... da, tudi filozofije, umetnosti ... In sem leta 1950 diplomirala na ljubljanski univerzi na biologiji. Dve leti sem vodila vaje iz splošne botanike za študente začetnike, odkrivala pomen metodike. Eno leto sem poučevala na učiteljišču v Tolminu, se v živo srečala s posledicami dvajsetletnega sistematičnega zatiranja slovenstva. V naravi pa niso bile nič manj usodne sledi soške fronte pod zmagovitim molkom večne narave. Pouk je potekal raztresen v treh različnih mestnih zgradbah, v provizoričnih razredih. Posrečilo se mi je pridobiti prostor, v katerem sem zbrala nekaj avstroogrskih šolskih omar s podstrešij in nič manj stare stenske podobe za nazorni pouk, kot sem jih pomnila iz lastnega prvega razreda osnovne šole. Nato sem poučevala dve leti v Novi Gorici – pouk je potekal v štirih delavskih barakah sredi močvare, vendar že s klicami kabinetov in v pričakovanju novogradnje. Potem v kranjski Iskri žal le pol leta zaradi bolezni, naloga je bila zelo zanimiva: organizirati laboratorij za preskušanje izolacijskih materialov v troških razmerah.

Od leta 1956 v Idriji

Leta 1956 pa smo dobili stanovanje v Idriji. Dobila sem mesto na gimnaziji, ki je prav v tem letu prirasla do prve mature. V Idriji sta tako osnovna šola kot gimnazija premogli vsaka svojo prostorno in že popravljeno ter urejeno zgradbo – OŠ iz leta 1876 in gimnazija iz leta 1901, le realčno telovadnico je vojna poškodovala ob bombardiranjih tako hudo, da so ruševine le počistili. Zato pa so dijaki tekali v telovadnico OŠ, kadar razmere za uro na telovadišču niso bile primerne. Tudi učni kader je večinoma poučeval na obeh zavodih, tekanje po klancu čez ruševine pa je že v l. 1957 olajšalo lepo oblikovano stopnišče in ob njem urejeni nasadi.

Profesorji za dober zgled z dijaki v tovarštvu tudi pri urejanju šolskega parka pred vhodom v »realco« spomladi 1957. leta. (Fotografijo hrani Marija Bavdaž)

Na šolah je potekal tudi pouk drugih vzgojno-izobraževalnih oddelkov. Osnovna šola je gostila oddelke vajeniške šole, kjer so se vpisovali mladi iz vse jugozahodne Slovenije. Na gimnaziji pa je prostore zasedal še hitro naraščajoči vrtec in oddelki čipkarske šole. Prostorsko stisko so nekoliko lajšali veliki razredi, zgrajeni po avstroogrskih normativih (42 in več učencev).

Prva učilnica za biologijo

Na razvoj kabinetov ni bilo mogoče računati pred izselitvijo gostujočih šol. Zato pa so se okrog realčnega poslopja – gimnazije – širile kar velike površine. In tako sem se lahko pri priči lotila načrtovanja in izvajanja terenskih opazovanj narave. Vsako lepo vreme smo izrabili, s hitrim korakom dosegli Češnjico, Kres, Skirco, Žabjo vas ... do točke, ki sem si jo ogledala prejšnji dan, ugotovila zanimivost, ki se je lepo ujemala z učnim programom in ki jo bodo učenci »odkrili« ter si zabeležili informacijo. Te zanimivosti iz rastlinskega in živalskega sveta smo nato imeli na ogled po okenskih policah v pločevinkah in kozarcih, ki so nam jih zbirali v šolski kuhinji. Vsaka najdba je bila opremljena s pojasnilom na kartončku. Razstave so se menjavale z letnim časom in so zanimale dijake vseh razredov. Kmalu je prišlo v navado, da so zlasti vozači nosili zanimivosti k pouku, saj je njihova pot do avtobusa vodila skozi divjo idrijsko naravo,

Ena prvih, če ne prav prva biološka učilnica na slovenskih gimnazijah v šolskem letu 1966/67. Vsaka klop je imela omarico z mikroskopom in vso potrebno opremo za mikroskopiranje. Vsaka vrsta klopi je imela svojo pipo z izlivom. Ob oknih so bile police z »živim rastlinjem«, včasih tudi z živalmi. (Fotografijo hrani Marija Bavdaž)

nekateri tudi več kot uro. Informacije o najdbah so bile vključene v program in tako je večina vse bolj sodelovala iz radoznalosti. Špekulanti so kmalu dojeli, da gre za učno snov, pri kateri prej ali slej pridejo na vrsto vsi in vsak. Ta način dela me je pripeljal na misel o posebni biološki učilnici za biologijo davno preden je postalo potovanje od učilnice do učilnice zakon. Želela sem učiti tako, kot so mene učili moji odlični profesorji. Vsako uro je dežurni nesel pladenj z učili v razred, vse, kar je mladina z neverjetnim navdušenjem nosila meni v šolo. Prvič zato, ker jih je zanimalo, na kaj so naleteli – ne smete pozabiti, da so se takrat do avtobusnih zvez otroci podajali tudi po pol ure, eno uro ali celo več skozi gozd. Drugič pa zato, ker so rekli: »Joj, redovala bo, tihe vaje utegnemo pisati, ona pa nasede takoj, ko ji pokažemo kaj posebnega.« In tako smo imeli tako »domoznansko« šolo. Vendar sem premišljevala, namesto s takim prenašanjem materiala v šolo bi bilo veliko bolje seliti dijake. In ravnateljica Slavica Božič je bila odprta za mojo idejo. Nikjer še niso govorili o kabinetnem pouku, mi pa smo že imeli prvo učilnico za biologijo. Stare klopi smo znosili s podstrešja in nič komplicirali. En sam star mikroskop smo imeli. Smo se pač organizirali tako, da je vse lepo teklo. Ko se je izselila čipkarska šola, smo dobili tri manjše prostore v zgornjem nadstropju, kjer smo imeli sonca na pretek. Kako ne le ustvariti, ampak tudi dolgoročno vzdrževati in obenem uravnovešeno pospeševati rodovitnost in zmogljivost zemlje in okolja?

To je problem, ki ga doslej ni bila sposobna rešiti še nobena civilizacija. Tudi naša ne. Povezovanje in razumevanje te problematike sodi vse bolj v obvezno vsebino sodobne opismenjenosti slehernika. To omogoča vsakemu članu človeškega mravljišča, da svojo moč in možnost ukrepanja dosledno podreja ekološkim zahtevam okolja. A težko je dojeti usodnost krožnega in verižno potekajočega pretoka snovi in energije skozi celovitost prepletenih molekularnih sistemov, kot tudi občutljivo nihanje le-teh med živčim in neživim stanjem. Za preučevanje ekoloških zakonitosti zadošča nekaj akvarijskih posod, terarij ali gredica pod pogojem, da v teh malih biotopih vzpostavimo enake odnose med energijo in snovjo, kot so vzpostavljeni na primer v vesoljskih plovilih, naj bo to Sputnik ali planet Zemlja. Toda učenci težko prenašajo kabinetna in laboratorijska spoznanja v prakso vsakdanjega življenja. Pouk v živo na šolskem vrtu pa poteka brez posebnih stroškov, je vsakdanji in temelji na vsakdanji stvarnosti za vsakogar.

Šolski vrt

Začeli smo obdelovati tudi okolico, učilnico na prostem, trato pred šolo in vrt, ki ga je včasih obdeloval hišnik. Takrat je bil razširjen predmetnik, uveden je bil tehniški pouk. Za verifikacijo so bile obvezne delavnice, ki so jo s pomočjo rudniških dotacij začeli graditi zraven šole nad našim vrtom. Dogradili so teraso, izpod nje rastlinjak, ki je bil dopolnilo kabineta, učilnice na prostem in vrta ob šoli. In mladina, ki je vse to pomagala delati, ki je to znašala na kup, ki se je med poukom ukvarjala s stvarmi, ki so jih sami tako ali drugače našli, spoznali, pripravili, ta mladina, vam povem ... Seveda, imeli smo tudi take, ki jih to ni zanimalo, ampak so bile to izjeme. Tisti so šli sedet v zadnjo klop. Ampak vam povem. To je bilo enkrat, dvakrat v vsakem razredu, potem pa jih je bilo sram in so se s pridom učili. Skratka uživala sem, res.

Razred na prostem smo zasnovali v bregu za šolo. Tlakovan krog s premerom deset metrov je bil obzidan s stopnico, ki se je v bregu potrojila. Ta prostor so obraščale breze in rdečelistne leske. Njihova senca je potovala preko razreda za soncem ves dan, da si si sončni ali senčni sedež izbral po želji. Zelenje je ločevalo razred od telovadišča in ceste. Učenci so v šolskih delavnicah izdelali sedeže – deske velike okoli 30 cm z izrezanim oprijemom, ki so jih spotoma vzeli s seboj in po končani uri spet spotoma odložili. Kljub neposredni bližini telovadišča in kljub neobičajnemu učnemu okolju so uspevale ure kateregakoli predmeta v učilnici na prostem enako kot pod šolsko streho. Vsako šolsko uro je lahko po en razred izkoriščal lepo vreme in barval svoje blede obraze na spomladanskem soncu ali užival v jesenskem. Poleg igrišč, telovadišč in parkov so bili potrebni razredi na prostem zlasti v celodnevni šolah. Ali ste opazili, da se sonce spušča k zahodu, preden je šolski delavnik otrok in mladine končan? Količko je šol, kjer otroci medlijo od glavobolov, ko se sonce upira v zastrte lopute oken in povečuje učinek izsušenega, pregretega, naelektrenega ozračja nabitih učilnic?

Medtem je naša šola dobila kabinetni pouk in rastlinjak in bazenček na vrtu in tako dalje ... Ko je idrijski vrtec razpisal mesto za ravnatelja vrtca, sem od vzgojiteljske

šole prešla na urejanje vrtcev. Lepo se mi je vse sklenilo – po vseh stopnjah od vrtca do osnovne šole, gimnazije in vzgojiteljske šole ponovno do vrtca in staršev. Zadovoljna pogledam nazaj, kako sem šla skozi probleme vseh stopenj vzgoje in izobraževanja. Vsepovsod me je spremljal šolski vrt, biologija, naravoslovje. Čeprav ga do konca nisem utegnila razviti, ker je bilo toliko borbe in vse smo začenjali dobesedno iz nič.

Načrt za šolski vrt

Tisto leto, ko sem prevzela pouk v Idriji, so posekali pred gimnazijo lipe, ki so bile zasajene v času prvega urejanja šolske okolice. Spomladi je na robu te parcele zrasla skopolija oz. kranjski volčič. Že prejšnji ravnateljici Dali Pucova in Amalija Seliškar sta poskušali vključiti vrt v pouk. Vsi ti lepi zgledi so rodili načrt vrta, ki bi postal to, kar sem kasneje odkrila v knjižnici Slovenskega šolskega muzeja. Knjige, med njimi klasični vodnik za šolske vrtove, ki ga je napisal dr. Schwab s skicami takih idealnih šolskih vrtov, kot so jih želeli ustvariti v Avstro-Ogrski v sredini 19. stoletja. Vendar so ti načrti bili namenjeni ne samo navezovanju otrok na naravoslovje, pač pa čisto praktično učilo za sadjarstvo fantov in za zelenjadarstvo deklet. Po Napoleonovih vojnah je namreč v Evropi vladalo tako opustošenje in lakota, da je na šole prešlo takoj potem, ko so se Napoleonove vojne razmere začele nekoliko umirjati, normalizirati, veliko vprašanje na ministrstva posameznih držav, kako organizirati šolstvo, da se bo kmečke množice spravilo iz letargičnega, otopelega, zanemarjenega, nevednega stanja in se jih zbudilo v radovedne, iznajdljive, aktivne ljudi, ki bodo napredovali, tako kot je takrat že napredovala osnovna agrotehnika. Schwabov primer šolskega vrta ima torej zelo stvarno praktično osnovo. Kot je napisal, treba je bilo vasi očistiti gnojišč pred hišami, gnojnice, ki je tekla po vasi, spraviti gnoj na njive, pašnike urediti in doseči, da se ne bo živina pasla tja v tri dni čez vse gmajne, skratka začeti z naprednim kmetijstvom zato, da se bodo higienske razmere, iz katerih se je takrat porodilo več koler in več koz – črne koze in kolera so v 19. stoletju v naših krajih kot tudi drugod po Evropi močno zviševale smrtnost. Razen higienskih razmer pa tudi, da se bodo ti ljudje lahko ne samo za silo prestradali skozi lakoto, temveč, da bodo začeli producirati stvari s pomočjo svojih zemljišč, ki bodo služile bodisi vinarstvu – vinogradništvu – bodisi svilarstvu in drugim takim donosnim, tudi za prodajo primernim obrtnim strokam. Seveda, če pogledamo v zgodovino Idrije, najdemo sledi tovrstnega ukvarjanja. Na primer tam, kjer stoji sedaj »Kendovina« ali Kendov dvorec, to je bila močna stara kmečka družina. Je imela, ko smo ogledovali Spodnjo Idrijo, staro lepo belo murvo pred vrati. In ta murva se je razsejala, so jo ptice raznosile. Tudi drugod, kjer je bilo zapuščeno ozemlje, si lahko našel tudi mladiko bele murve. To je bil ostanek poskusa s sviloprejstvom pod Avstrijo. Potem trta. Tukaj ne uspeva žlahtna trta, vendar je skoraj vsaka hiša imela tisto črno grozdje izabele nad svojim vhodom. Ali pa so imeli pred hišo terasico, na kateri so gojili osnovno zelenjavo – to sta bila fižol in zelje – hkrati pa tudi en trs, da so otroci zobali pozno jeseni tisto grozdje. Sploh, ko sem prišla v

Idrijo, mi je padlo v oči, kako ljudje vsako krpico, vsak vogalček na stopnišču obdelajo in imajo obdelano hkrati tudi vso okolico, vse strmine okoli mesta. Na oknih pa rože, pa še več, celo zelo čaščene tulipane, vmes na robu tistih gredic z zeljem, čebulo in fižolom. Skratka mladina, ki je na šolo hodila, je imela od doma tudi neko podlago, neko nagnjenje, neko razumevanje za korist in za lepoto in za pomembnost narave in naravnih vrst v življenju.

Vrtno orodje

In tako mi ni bilo nič težko odpreti pri gimnaziji takrat vprašanja: »*Kako bomo mi ta vrt uredili?*« Mladina je bila od doma in iz krajeve tradicije že nagnjena k delu na zemlji. Tisti otroci, ki so hodili v šolo iz naselij pa s kmetij iz okolice, so bili itak kmečkega porekla in so delali doma. Ravnateljica Slavica Božičeva, široko razgledana slavistka, me je podprla in nemudoma nabavila iz fondov, ki nam jih je širokogrudno nudil rudnik, osnovno orodje za obdelovanje vrta. Imeli smo nekaj krampov, rovnic, lopat in motik in s tem začeli. Prekopali smo vrt. Nato posejali travo in deteljo, ker je bilo treba najprej ustvariti na tisti Sahari rodovitno prst. To je trajalo približno kako leto, dve. Otroci so radi sodelovali. Ker ni bilo dovolj orodja, smo na vsako določili trojko. Orodje je moralo delati nepretrgoma, vsak v trojki pa je lahko dve izmeni počival. Na ta način smo v enem dopoldnevu igranje prekopali kompletno parcelo in ustvarili osnovo za učilnico na prostem. Kaj smo pa zasadili? Takrat še nisem poznala, nisem bila o podrobnostih seznanjena s Floro Carniolico, knjigo, ki jo je napisal prvi idrijski rudniški zdravnik Scopoli leta 1760 in razširil potem to snov in jo moderniziral po Linejevem sistemu ter ponatisnil leta 1772. Če bi to vedela že takrat, potem bi verjetno ne zasajala vrtnarskih posebnosti. Na primer rožmarinolistno vrbo, kerijo ali japonsko zlatko, magnoliji na vsaki strani stopnišča, gledičije ob vhodu, ginko, lesniko, oreh, jablano. Orehi so padali po šolskem stopnišču. Zasadili smo tudi rastline, ki so bile značilne za naše kraje, recimo macesen. Trije macesni so rastle v skupini, ki je ustvarila pod povešenimi vejami pravo utico. Najbolj so na nasad pazili predšolarčki, ki so hodili v pionirski dom na urice tujih jezikov, pa tudi na urice prepevanja in pravljič v kletne prostore na južno stran. Tam smo klet očistili, da smo se lahko razširili še z vadnico za našo vzgojiteljsko šolo.

Za šolo, tam, kjer je nekoč in kjer je zdaj spet restavrirana telovadnica, tam je takrat bil kos neurejenega zemljišča. Tam so sosedje žagali in imeli spravljena drva za zimo. Tam je bil spravljen tudi star nagrobnik, skratka zanemarjeno zemljišče. Ob učilnici, ki so jo rudniški upokojenci obzidali s kamnom, smo napravili pregled nekaterih dreves. Npr. bor, avtohtoni rdeči in črni bor, ki raste v Idriji okoli šole, je bil na tem vrtu ob učilnici predstavljen s himalajskim borom. Smreke, jelke, ki so krasile idrijski trg takrat, so zadaj za šolo ob naši učilnici na prostem prikazovale omoriko. Javorje, ki so najobičajnejše drevo v naših gozdovih takoj za šolo, je predstavljal javor, ki so ga naši parki polni, to je *acer saccharinum*. To ime je zelo podobno imenu *acer*

saccharum, ki pa je kanadski javor, iz katerega pridobivajo sladkorni sirup, ki je tam običajno sladilo tako kot pri nas recimo med. Toliko časa sem brskala po literaturi, da sem ugotovila, da je tudi *acer saccharinum* vsako pomlad poln soka, le da je tega soka tako malo, da ga niso vključili v proizvodnjo sirupa. Smo pa mi poskusili in točili sok iz našega javorja spomladi, približno 0,5l na dan, ga kuhali na špirtnem gorilniku toliko časa, da se je zgostil v sirup. Na ta način smo imeli živo učilo in živ odnos do našega vrta. Skratka takih igric, na pol igric, na pol učenja smo imeli še in še. Pouk je na ta način postajal živ.

Da ne govorim o bazenčku, v katerem so se, kdo ve od kod, takoj naselile rjave žabe, ki živijo sicer na kopnem, v vodo pa pridejo le takrat, ko odlagajo mrest. In smo imeli mresta vsako pomlad v bazenčku. Cele škafe bi ga lahko nabrali. Paglavcev se je izvalilo ogromno, vendar samo neke do leta 1962, 1963. Ti paglavci so potem dobili nožice in v mesecu juliju, ko ni bilo več šole, se je iz tega bazenčka pojavil milijon drobcenih centimetrskih žabic, ki so se potem po travi vrta razsule neznano kam. Upam, da je vsaj katera uspela priti do gozda. Ker je bilo toliko žabic na vrtu, se je nenadoma pojavil od nekod tudi jež, ki je vse to nadziral. Skratka živi svet s pticami vred je animiral ne samo naše pionirke iz pionirskega doma, ampak tudi vse tiste, ki so hodili že v prvo gimnazijo. Zelo zanimivo pa je bilo, ko se je centralna kurjava začela kuriti s premogom, je postalo nemogoče opazovati razvoj žabe. Mrest je namesto v razvoj šel v splav. Vsi zarodki so poginili, se izluščili. Kar je bilo nekaj zelo osupljivega, preden smo ugotovili, da žvepleni premogov dim zastruplja vodo.

Tudi ptic smo imeli dosti. Hudourniki so gnezдили pod kapom, ker je šola imela staro streho. Vse špranje so bile zasedene s hudourniški gnezdi. V bazenu smo imeli pa nekaj ribic, ki smo jih prinesli iz Godoviča. To so bili blistavci, pisančki, trdoživ se je pojavil, čudoviti primerki enoceličarjev. Skratka bilo je zelo živo, bilo je prekrasno in mislim, da zelo spodbudno za mladino, kajti iz tiste generacije, ki so takrat bile v šoli, je postalo nekaj zelo dobrih naravoslovcev, vsi pa planinci po vrsti, prepričani taborniki, planinci. Žetev tega vrta je bila neverjetna.

Kaj je zdaj z vrtom? Že 30 let me tam ni več, ker sem šla na druga službena mesta. Mislim pa, da so japonski javorčki, ki so zrasli, zdaj tudi že precej visoko in še vedno v okras obnovenemu pročelju realke.

In otroci so res radi delali na vrtu, tudi ljubosumno pazili na ta nasad. Najmanjši so bili najhujši stražniki. Hodili so mi tožiti: »*Ta veliki so pa zvončke trgali!*«

Zaključek

Bilo je lepo in koristno, čeprav je videti, kot da je vse izginilo. Toda Scopolijeva misel živi vse bolj zgoščena in živa, se spreminja in se razvija. Leta 1760 je bila zasa-jena Flora Carniolica na podlagi vrtička na Kosovelovi ulici. Na istem mestu je danes »Karlovo vodnjak« pod lipami (ki pa niso Scopolijeve *Tilia platyphyllos* Scop. pač pa nekakšni križanci iz drevesnic), asfalt, parkirišče, kontejnerska točka in klopce okrog

Marija Bavdaž v svojem najljubšem okolju – v naravi – na travniku ob Cerknškem jezeru. (Fotografijo hrani Marija Bavdaž)

lipovih debel. Po letu 1945 je Amalija Seliškar v Idriji na nižji gimnaziji hodila po Scopolijevih in Hacquetovih poteh ter napisala članek v *Proteusu* (Malči Seliškar: Idrija – klasična tla prirodoznanstva na Slovenskem. *Proteus* 16/3, 1953/54). Ravnateljica nižje gimnazije Dali Puc je zasadila pred realko na vzhodni vogal obzida Scopolijo Carniolico – kranjski volčič ali skopolijo, ki je vsako leto do 1959 še pricvetela iz tal, potem pa je preminila zaradi neprimernih rastnih pogojev. Ravnateljica Slavica Božič je s pomočjo Rudnika živega srebra in družbeno-političnih organizacij omogočila ureditev šolskih vrtnih površin v spomin rudarjev in njihovega prvega zdravnika Scopolija: Spomenik idrijskemu rudarju 1716–1956 (danes šolski botanični vrt Scopoliana okoli Gimnazije J. Vege). Z mojim ravnateljevanjem se je razvil šolski vrt za vse stopnje vzgojno-izobraževalnega dela (od vrtca do maturantov raznih smeri). Šolski vrtovi so živo učno vzgojno sredstvo. Z usmerjenim izobraževanjem je funkcija šolskega vrta sicer zamrla, a se je z letom 2004 preselila na začetek Rak ob Kamšti na zemljo, ki jo je Muzejskemu društvu odstopil Rudnik živega srebra v zapiranju. Tam se je s prostovoljnim delom članov Muzejskega društva in s pomočjo občine, komunale in planincev in pod pokroviteljstvom dr. Sobanove, dr. Toneta Wrabra in dr. Bavcona razcvetel Scopolijev spominski vrt s Floro Carniolico, zakladnico naravne žive dediščine na Idrijsko-Cerkljanskem. Rastline, tipične za Idrijo, si lahko zlasti spomladi, v mesecu aprilu, maju in juniju ogledate. Takrat je ta vrt najlepši. Potem se rastlinje že začne pripravljati na zimski počitek. V prostorih bivše rudniške reševalne postaje na Prešernovi c. 4, ki jih je v namen za znanstveno-kulturne dejavnosti Muzejskemu dru-

štvu leta 2010 prav tako odstopil Rudnik živega srebra v zapiranju, društvo organizira poleg strokovnih predavanj s področja naravoslovja tudi stalne razstave in zbirke iz naravoslovnih posebnosti na Idrijsko-Cerkljanskem. Rafael Trpin, akademski slikar, tam predstavlja našo značilno floro. V njegovih mapah je že več tisoč rastlinskih portretov.

Leta 2014 smo stopili v dejaven stik s šolo v Spodnji Idriji ter začeli s sodelovanjem učiteljice Tanje Čuk in njenega razreda urejati in zasajati travne robove okrog šole. Začele so pristopati že tudi prve součiteljice s svojimi razredi. Se že veselimo nove pomladi.

Tako je vse povezano. Šolski vrt, spominski vrt, ekološka in kulturna osveščnost. Skratka želimo si, da bi to lahko posredovali mladim rodovom tem bolj, ker rudnika ni več. Dediščina, ki nam jo je rudnik pustil, je tako edinstvena v svetovnem merilu, da jo je vredno čuvati in razvijati naprej.

Zusammenfassung

Marija Bavdaž und ihre Schulgärten – Interview

Im Interview spricht Biologieprofessorin Marija Bavdaž über ihr Leben in verschiedenen Perioden. Seit 1956 lebt sie in Idrija und die ganze Zeit wird sie von Schulgärten begleitet. Sie hat an der Realschule unterrichtet, später am Gymnasium in Idrija, wo sie zusammen mit ihren Schülern einen Schulgarten angelegt hat.